

Filosofie - kritická úloha

Filosofickým úkolem snad přímo první důležitosti je odkrytí a demaskování četných předsudků a předpojetí, kterých si myslící člověk zprvu vůbec není vědom a o kterých má tendenci se po takovém uvědomění ubezpečovat, že jsou čímsi samozřejmým, nepochybným a proto správným. V plnění tohoto úkolu je filosofie nenahraditelná. Kritickou funkci může v určitých vymezených případech plnit také leccos jiného, ať už je to odborná disciplína sama nebo disciplína jiná, která oné první přijde na pomoc, ať jsou to různá organizační nebo zvykově zavedená pravidla, jako např. vnitrooborové nebo mezioborové vědecké diskuse a pod., a my se budeme také muset zabývat takovými případy, abychom mohli co nejpřesněji rozpoznat a vymezit kompetenci a dosah takové nikoliv vysloveně filosofické kritiky a kontroly. Aby byla celá věc od počátku jasnější, musíme vedle termínů „předpojetí“ a „předsudek“ zavést ještě jeden další termín, totiž „předpojem“. (Pochopitelně to postačí jen pro začátek, neboť další analýza si vyžádá pravděpodobně ještě zavedení řady dalších termínů.) Předpojetí skutečně může být revidováno a opraveno na základě bližšího ohledání „pojímané“ resp. „předpojímané“ skutečnosti, a to nejčastěji bez nezbytné intervence filosofické povahy. Předsudek resp. jinou podobu neplatného soudu lze nejčastěji odhalit kontrolou logickou (přičemž logiku chápeme jako zvláštní odbornou disciplínu, blízkou matematice, nikoliv tedy jako filosofickou logiku). Ale kontrola předpojmů se z největší části mimofilosofické kontrole a revizi naprosto vymyká. Důvod spočívá v tom, že pojmy nejsou ani ničím samostatným, ani pro další kontext neutrálním.

(25. 6. 1991)